

**STALININIS
REŽIMAS
LIETUVOJE
1944–
1953 m.**

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

**STALININIS
REŽIMAS
LIETUVOJE
1944–
1953 m.**

Sudarė
REGINA LAUKAITYTĖ

LII
LEIDYKLA

VILNIUS, 2014

UDK 94(474.5)„1944/1953“
St33

Knygos leidybą finansavo
Lietuvos mokslo taryba
Nacionalinė lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programa
Projekto finansavimo sutartis Nr. LIT-8-34

Recenzentai:

Saulius Grybkauskas

Valdemaras Klumbys

ISBN 978-9955-847-79-3

© Lietuvos istorijos institutas, 2014

© Straipsnių autoriai, 2014

© Regina Laukaitytė, sudarymas 2014

LIETUVOS ŪKIS TSRS IR RYTŲ PABALTIJYJE XX AMŽIAUS 5–6 DEŠIMTMEČIAIS¹

Kalbant apskritai, ekonominis geografinis rajonavimas yra vienas racionalių ūkio organizavimo būdų. Jis susijęs ne tik su valstybės administraciniu teritoriniu skirstymu, bet ir viso šalies ūkinio, gamtinio bei socialinio potencialo optimalaus teritorinio organizavimo ir valdymo problemomis².

Kad Lietuva yra Pabaltijo arba Rytų Pabaltijo šalis, lietuviai žino nuo Pirmosios Respublikos laikų, bent jau nuo tada, kai su Latvija buvo sutarta dėl Palangos (1921 m.) ir 1923 m. sausį prijungtas Klaipėdos kraštas. Kalbant apie politinį, geografinį ir, tam tikru aspektu, istorinį kontekstą, komunistinė Rusija, kaip ir visas likęs pasaulis, tarpukariu su tuo sutiko. Bet anksčiau, iki XX amžiaus antrojo dešimtmečio pabaigos, Lietuva nebuvo laikyta Pabaltiju (Rytų Pabaltiju, Rusijos Pabaltiju) nei administracine, nei geografinė prasmėmis. Tiesa, XX amžiaus pradžioje, aptariant Pabaltijį kaip ekonominį (ekonominį geografinį) rajoną (būtent rajoną, o ne regioną), atsirado požiūris apie Kauno, Vilniaus ir Vitebsko gubernijas kaip Pabaltijo ekonominį užnugarį³.

1 Tyrimas atliktas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „Stalinizmas Lietuvoje 1944–1953 m.“ (VAT-02/2010).

2 Dėl Lietuvos socialinio geografinio rajonavimo žr. J. Zagorskis, Informacinė komunikacinė paradigma ir Lietuvos socialinis geografinis rajonavimas, *Geografija*, 2004, t. 40, nr. 1, p. 30–33.

3 Nuo XVIII a. Pabaltijo arba, tiksliau, Rusijos Pabaltijo erdvė, suvokta, o XIX a. pradžioje ir mokslškai apibrėžta, kaip teritorija nuo Suomijos (Suomių) įlankos pietų kranto iki Lietuvos ir Lenkijos (šiaurės pietų kryptis) ir nuo Baltijos jūros rytų kranto iki Alauno (Valdajaus) aukštumos (rytų–vakarų kryptis).

Antra vertus, 1818–1919 m. Konstantinas Arsenjevas didelės apimties veikale „Rusijos valstybės statistikos bruožai“, turėdamas galvoje ne tik geografinį, bet ir ekonominį aspektą, Pabaltijo regionui priskyre ne tik „tikrąjį Pabaltijo kraštą“, bet ir Baltarusiją (Vitebsko, Mogiliavo gubernijos) bei Lietuvą (Minsko, Gardino, Vilniaus,

XX amžiaus 5–6 dešimtmečiais Lietuva, Latvija ir Estija (dažniausiai dar pridedant po Antrojo pasaulinio karo Rusijos prisijungtą Rytprūsių dalį, pavadintą Kaliningrado sritimi), politiniu ir geografiniu (tam tikra prasme, teritoriniu administraciniu) aspektais laikytos daugmaž vienu vienetu, nors iki ūkinio rajono (juoba regiono) sampratos tikrąja tos sąvokos prasme buvo dar toli. Bent jau laikotarpio pradžioje. Dalykas toks, kad, nepaisant kalbų apie „mokslinį“ ir „išimtinai racionalų“ ūkio valdymą tarybų imperijoje apskritai labai sunkiai sekėsi derinti teritorinį ir vadinamąjį „šakinį“ ūkio valdymo principus. Kita vertus, Rytų Pabaltijo šalys, be neabejotinų panašumų, nemažai skyrėsi viena nuo kitos. Pagaliau Maskvos Latvijai ir Estijai bent jau žemės ūkio srityje (Estijoje dar skalūnų pramonei) primesta orientacija į Leningrado (Šiaurės Vakarų ekonominis rajonas), o Lietuvai (kartu Baltarusijai) – į Maskvos (Centro ekonominis rajonas) poreikius taip pat neskatinančios integracijos.

Ekonominis rajonas tada buvo suprantamas kaip ūkiniu požiūriu daugmaž vientisa valstybės dalis (teritorija), tam tikras teritorinis gamybinis kompleksas, kuriam būdingas tam tikras tarp savęs susijusių gamybos šakų derinys, tam tikras ekonominis geografinis bei istorinis bendrumas.

■ ■ ■
Kauno gubernijos). XIX a. pab. – XX a. pr. Rusijos geografsams ir ekonomistams buvo akivaizdu, kad trys „tikrojo“ Pabaltijo gubernijos bei 7–8 (ar bent jau 3) Lietuvos ir Baltarusijos gubernijos (ar didelė jų dalis) ūkiniu aspektu laikytinos tam tikru ekonominiu geografiniu rajonu (tiksliau, Lietuvos ir Baltarusijos gubernijos laikytinos „tikrojo“ Pabaltijo ūkiniu užnugariu).
Apie tai plačiau: K. Арсеньев, *Начертание статистики Российской империи*, ч. I: *О состоянии народа*, Москва, 2011 (1818), с. 562; ч. II: *О состоянии правительства*, Москва, 2012 (1819), с. 292; К. Арсеньев, *Статистические очерки России*, СПб., 1848, с. 514; Е. Н. Перцик, Константин Иванович Арсеньев (1789–1865), *Творцы Отечественной науки. Географы*, Москва, 1996, с. 103–114; Д. А. Тарасюк, *Статистика поземельной собственности и населенных мест Европейской России как исторический источник*: Автореф. <...> канд. ист. наук, Москва, 1973, с. 37; А. И. Алдан-Семенов, *Семенов-Тянь-Шанский*, Москва, 1965, с. 304; В. П. Семенов, Семенов-Тянь-Шанский П. П., В. И. Ламанский, *Россия: Полное Географическое описание*, т. 1–3, 5–7, 9, 14, 16, 18–19, СПб., 1899–1914; Д. И. Менделеев, *Фабрично-заводская промышленность и торговля России*, СПб., 1893, с. 752; Д. И. Рихтер, Опыт разделения Европейской России на районы по естественным и экономическим признакам, *Труды Имп. Вольно-экономич. общ.*, 1898, № 4, СПб., 1889, с. 3–332, ir kt.

Ir teorijoje, ir praktikoje ekonominio rajono samprata galutinai susiklostė 1963–1966 m., o apie ekonominius regionus imta kalbėti tik XX a. devintąjį dešimtmetį⁴.

XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje – septintojo dešimtmečio pradžioje TSRS buvo išskirta 18 ekonominių rajonų (10 RTFSR, 3 Ukrainoje, Kazachija ir Baltarusija laikytos atskirais ekonominiais rajonais, Užkaukazė, Vidurinė Azija ir Pabaltijys), dar Moldavija, kuri ekonominiu rajonu dėl mažumo nebuvo laikoma, nors prie kitų Ukrainos rajonų nepriskirta (1 lentelė). To meto statistikos rinkiniuose Lietuva, Latvija ir Estija formaliai sudarė Vakarų (ne Pabaltijo, kaip vadinta vėliau ir kaip faktiškai buvo; be to, be Kaliningrado srities, nors 1957–1965 m. Kaliningrado sritis pavaldi Lietuvos Liaudies ūkio tarybai) ekonominį rajoną. Pastarasis pagal gyventojų skaičių buvo tarp mažesniųjų, nors pagal pramonės gamybinį potencialą tuo metu vidutinis – pranoko Centrinį juodžemio, Tolimųjų Rytų, Pietų, Užkaukazės, Vidurinės Azijos, Kazachijos ir Baltarusijos ekonominius regionus (nekalbant apie Moldaviją).

Tuoj po karo (skiriant dėmesį vien Pabaltijo aktualijoms) Maskva sprendė šiuos visai komunistinei valstybei svarbius ūkinius uždavinius: 1) Vokietijos reparacijų (kitaip sakant, gamybinių pajėgumų, įrengimų, žaliavų ir kt. gabenimo į Rusiją), 2) Leningrado aprūpinimo dujomis, 3) transporto sistemos ankstesnių karo veiksmų zonoje atkūrimo⁵. Pirmuoju atveju

4 Išsamiau žr.: П. М. Алампиев, *Экономическое районирование СССР*, кн. 1, Москва, 1959, с. 262; П. М. Алампиев, *Экономическое районирование СССР*, кн. 2, Москва, 1963, с. 248; Е. В. Горшенина, *Региональные экономические исследования: теория и практика*, Тверь, 2009, с. 203; А. Г. Манаков, Л. Б. Вампилова, *Районирование России: историко-географический подход*, Псковский регионологический журнал, № 13, Псков, 2012, с. 26–36; А. М. Колотиевский, *Вопросы теории и методики экономического районирования*, Рига, 1967, с. 251; *Неизвестные и малоизвестные страницы отечественного районирования*, Москва, 2006, с. 400; *Прибалтийский экономический район*, Москва, 1970, с. 310; *Советская Прибалтика: Проблемы экономической географии*, Москва, 1966, с. 275; *Экономические Районы России и СССР*, *Советская историческая энциклопедия*, т. 16, Москва, 1976, стб. 426–433, ir kt.

5 Be abejo, galima kalbėti apie ūkio atkūrimą apskritai, paprastai tai ir daroma, tačiau dėl to atsiranda pagunda kalbėti apie viską ir darosi sunku išskirti esminius dalykus.

svarbiausi tapo Latvijos ir Estijos uostai. Antruoju – Estijos skalūnų pramonė. Trečiuoju – Rygos vagonų gamykla ir kelios kitos stambios Latvijos ir Estijos įmonės. Lietuvai šiuose svarbiausiuose ūkio baruose geriausiu atveju teliko antraeilis (Klaipėdos uostas) ar tiesiog pagalbinis (tranzitas, žemės ūkio produktai) vaidmuo.

Lietuvos ūkio raida 1945–1960 m. valdžios, vadinančios save „tarybų“⁶, propagandininkų lūpomis ir plunksna buvo apibūdinama kaip neregėtai sėkminga. Ką gi, pramonėje ir kitose ne žemės ūkio srityse oficialiosios statistikos pateikti rodikliai (2 lentelė) įspūdingi. Su žemės ūkiu reikalai klostėsi kur kas blogiau, o nuo 1950 iki 1957 metų tiesiog katastrofiškai (3 lentelė). Todėl atitinkami statistiniai duomenys per visą komunistinio režimo laikotarpį būdavo pateikiami nebent fragmentiški ar pasirinktiniai. Apibendrinamojo pobūdžio ūkinės raidos rodiklių nė nebandyta nei skaičiuoti, nei, juo labiau, skelbti iki 1957 m., t. y. beveik iki tiriamojo laikotarpio pabaigos (duomenys apie nacionalines pajamas Lietuvoje 1955–1960 m. pateikti 4-oje lentelėje).

Prieš pradėdant kalbėti apie statistinius duomenis, būtina kai ką paaiškinti. Dažniausiai abejojama jų tikslumu, nuogaustaujama dėl galybės prirašinėjimų ir pan. Dėl to, suprantama, nėra ko aušinti burnos. Galima nebent pridurti, kad rusų statistika tuo metu ignoravo pasaulines kainas, laikydamosi nuostatos, kad komunistinėje valstybėje kainos stabilios, o visi kainų pokyčiai nustatyti valdžios potvarkių. Vienos ir tos pačios paskirties gaminių rūšių kainų skirtingumas (galbūt priklausomai nuo kokybės, bet nebūtinai) leidžia manipuliuoti gamybos ar vartojimo piniginiiais įverčiais. Juk galima rinktis brangesnę arba pigesnę rūšį, ir vienu atveju produkcijos

6 Skirtini du su tuo vardu susiję dalykai. Pirma, tai nebuvo „tarybų“ valdžia tiesiogine to žodžio reikšme. Antra, Lietuvoje lietuviškas terminas dažniausiai keičiamas rusišku skoliniu „sovietų“ (Vakarų kalbos pačios to žodžio neišrado). Kitaip nei kituose Rytų Pabaltijo kraštuose – Suomijoje, Estijoje ir Latvijoje, vartojančiose tik savą žodį (estiškai „nõukogude“, latviškai „padomju“, suomiškai „neuvosto“). Tiesa, kai kas mano, esą patogiau kalbėti apie „sovietus“, o ne „rusus“, nes ne visi „sovietai“ buvę rusai. Bet jei taip, tai ir carinėje Rusijoje ne visi buvo rusai... Kita vertus, argi Tarybų Sąjunga ne komunistinė Rusija?

vertė bus didesnė, kitu – mažesnė. Ignoruotas buvo ir tam tikras fiksuotas gaminių sąrašas. Pagaliau, skaičiuota buvo ne pagal principą, kiek ankstesniu laikotarpiu pagamintas produktas kainuotų vėlesniais metais, o priešingai – kiek vėlesniais metais pagamintas produktas galėjo kainuoti (būti vertas) anksčiau. Kadangi gyvenimas vietoje nestovi, atsiranda naujų produktų, tobulėja technologijos, vėliau apskritai imama gaminti tai, apie ką anksčiau nė nesapnuota... Žodžiu, komunistinėje Rusijoje taikytai bendrųjų ūkinės raidos rodiklių skaičiavimo metodikai būdinga tendencija didinti vėlesniojo laikotarpio rodiklius.

Kaip tik dėl šios priežasties Latvijoje ir Estijoje daugelis tyrėjų ginčija ano meto oficialius statistikos duomenis, pagal kuriuos Estijoje pramonės gamyba prieškario lygį buvo pasiekusi 1946 m., o Latvijoje – 1947 m.⁷ Antai Olafas Mertelsmanas, analizuodamas Estijos situaciją, nurodo, kad duomenys apie gamybos apimtį nepriklausomoje Estijoje tarybinės statistikos aiškiai sumažinti dėl nustatyto pernelyg mažo Rusijos rublio ir Estijos kronos santykio 1:1,25, be to, Rusijos rublio vertė dėl infliacijos 1955 m. buvo daug mažesnė už 1940 m. buvusią vertę. Pagaliau, po karo suprastėjo darbo jėgos išteklių, pradėta gaminti prastesnės kokybės gaminius ir pan. Todėl prieškario lygis Estijoje buvęs pasiektas tik 1955 m.⁸

Suprantama, Lietuvoje ūkis iki karo buvo gerokai silpnesnis už šiaurės kaimynių ekonomiką. Be to, be pramonės ir kitų ūkio šakų bendrosios ar grynosios produkcijos vertės, dar yra duomenų apie gamybinį personalą, pagamintus produktus ir kt., tad Lietuvoje teiginys apie pramonės gamybos „atstatymą“ iki 1948 metų tarsi ir neginčijamas...

Kad ir kaip būtų, iškart po karo Rytų Pabaltijo ūkinę reikšmę visai komunistinės Rusijos imperijai sunku pervertinti (5–8 lentelės). 1945 m. Lietuvoje,

7 *Построение социализма в Советской Прибалтике: Исторический опыт компартий Литвы, Латвии, Эстонии, Рига, 1982, с. 235.*

8 O. Mertelsmans, *Vai Igaunijas rūpniecība pēckara periodā tiešām attīstījās tik strauji. Padomju statistika un daudz reālāka pieeja (Ar Estijos pramonē pokario laikotarpiu iš tiesų plētota taip sparčiai. Tarybinė statistika ir realistiškesnis požiūris)*, Starptautiskā konference „*Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944–1959. gadā: politika un tās sekas*“. Programma un tēzes, Rīgā, 2002, gada 13.–14. jūnijā, 40.–41. lpp.

Latvijoje ir Estijoje buvo pagaminta 2,06 proc. vilnonių, 1,17 proc. šilkinų ir 1,75 proc. lininių audinių, 1,70 proc. odinės avalynės, 4,00 proc. popieriaus, 3,35 proc. cemento, 3,60 proc. mėsos gaminių (pramoninė gamyba). Lietuvos dalis visoje Pabaltijo pramonėje tada buvo labai kukli. Joje pagaminta vos 2,50 proc. medvilninių, 8,71 proc. vilnonių, 11,82 proc. lininių, 29,81 proc. šilkinų audinių, 22,70 proc. odinės avalynės, 14,42 proc. elektros energijos ir 35,61 proc. mėsos produktų (pramoninė gamyba). Popieriaus ir cemento praktiškai nebuvo gaminama (6 lentelė).

Žemės ūkyje Pabaltijo lyginamasis svoris visoje TSRS 1945 m. buvo itin didelis. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje gauta net 5,10 proc. grūdinių kultūrų, 4,76 proc. cukrinių runkelių, 5,36 proc. bulvių derliaus. Pabaltijyje tada buvo 3,73 proc. TSRS galvijų ir net 10,03 proc. kiaulių. Pabaltijys teikė 5,18 proc. kiaušinių, 5,94 proc. mėsos skerdienos ir 6,88 proc. pieno. Lietuvos dalis Rytų Pabaltijyje tada irgi buvo svari. Lietuvoje išauginta 56,27 proc. javų, 65,52 proc. cukrinių runkelių, 56,27 proc. bulvių derliaus, joje buvo laikoma 38,44 galvijų ir net 49,15 proc. kiaulių. Lietuva tiekė 39,03 proc. viso Pabaltijo pieno, 47,37 proc. mėsos (skerdienos) ir net 62,85 proc. kiaušinių (8 lentelė).

Po dešimtmečio ir vėliau, 1955 ir 1959 m., Pabaltijo ekonominio rajono reikšmingumas TSRS pramonei, palyginti su 1945 m., padidėjo. Medvilninių audinių gamyboje Pabaltijo dalis išaugo nuo 0,25 proc. iki 2,97 proc. (1959 m.), vilnonių audinių – nuo 2,06 proc. iki 5,60 proc. (1959 m.), lininių audinių – nuo 1,75 proc. iki 5,50 proc. (1959 m.), šilkinų audinių – nuo 1,17 proc. iki 3,36 proc. (1955 m.), odinės avalynės – nuo 1,70 proc. iki 4,19 proc. (1959 m.), popieriaus – nuo 4,00 proc. iki 9,14 proc. (1959 m.), elektros energijos – nuo 0,55 proc. iki 1,41 proc. (1959 m.), mėsos – nuo 3,60 proc. iki 4,92 proc. (1959 m.). 1959 m. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje pagaminta 3,36 proc. TSRS statybinių plytų, 7,89 proc. apatinio ir 9,12 proc. viršutinio trikotažo, sugauta 9,15 proc. žuvies. Tik cemento gamyboje Pabaltijo dalis 1945–1959 m. nuo 3,35 proc. sumažėjo iki 2,32 proc. (6 lentelė).

Rimtesnė tapo ir Lietuvos dalis Pabaltijo ekonominio rajono pramonės produkcijoje. Jai teko 9,62 proc. medvilninių audinių (1955 m.; 1959 m. –

8,98 proc.), 37,11 proc. vilnonių (1959 m.), 34,13 proc. lininių (1959 m.), 46,35 proc. šilkinųjų audinių (1959 m.) gamybos. Lietuvoje 1959 m. pagaminta 45,53 proc. apatinio ir 51,62 proc. viršutinio trikotažo, 38,22 proc. odinės avalynės, 38,74 proc. statybinių plytų, 22,52 proc. popieriaus, 26,14 proc. elektros energijos, 42,88 proc. cemento, 45,99 proc. pramoninių mėsos produktų, 37,19 proc. žuvies (6 lentelė).

O žemės ūkyje viskas klostėsi atvirkščiai. Pabaltijyje išauginto javų derliaus dalis visoje TSRS nuo 5,10 proc. 1945 m. sumažėjo iki 0,92 proc. 1955 m. (1959 m. – 1,54 proc.), cukrinių runkelių – nuo 4,76 proc. iki 0,90 proc. (1959 m. – 1,74 proc.), kiaulių – nuo 10,03 proc. iki 5,47 proc. 1955 m. ir 4,92 proc. 1959 m., galvijų – nuo 3,73 proc. 1945 m. iki 3,30 proc. 1959 m. Mažėjo net Pabaltijui tradicinės gyvulininkystės produkcijos lyginamasis svoris. Mėsos (skerdienos) – nuo 5,94 proc. 1945 m. iki 4,60 proc. 1955 m. (1959 m. – 4,81 proc.), pieno – nuo 6,88 proc. 1945 m. iki 5,90 proc. 1955 m. (6,17 proc. 1959 m.), kiaušinių – nuo 5,18 proc. 1945 m. iki 3,75 proc. 1959 m. (8 lentelė).

Mažėjo ir Lietuvos dalis Pabaltijo ekonominio rajono žemės ūkio gamyboje. Grūdinių kultūrų derliaus – nuo 56,27 proc. 1945 m. iki 43,32 proc. 1955 m. (50,33 proc. – 1959 m.), cukrinių runkelių – nuo 65,52 proc. iki 47,50 proc. – 1955 m. (58,32 proc. 1959 m.), bulvių – nuo 56,27 proc. iki 46,24 proc. – 1959 m. Ir kiaušinių gamyboje Lietuvos dalis sumenko nuo 62,85 proc. 1945 m. iki 50,98 proc. 1955 m. ir 45,57 proc. 1959 m. Tačiau gyvulininkystėje apskritai Lietuvos dalis Pabaltijo žemės ūkio kontekste nemažėjo. Galvijų nuo 38,44 proc. 1945 m. net išaugo iki 44,68 proc. 1959 m., kiaulių – nuo 49,15 proc. iki 50,56 proc., primelžto pieno – nuo 39,03 proc. iki 40,79 proc., tiesa, mėsos skerdienos dalis Pabaltijo produkcijoje sumažėjo nuo 47,37 proc. 1945 m. iki 43,99 proc. 1955 m. ir 46,39 proc. – 1959 m.

Šitai tereiškia, kad XX a. šeštojo dešimtmečio pradžioje Stalino agrarinė politika Pabaltijo žemės ūkį buvo visiškai nuvariusi, o Lietuvoje ši katastrofa buvo net gilesnė už duobę, į kurią įkrito latviai ir estai. Maža to, jei po ranka turėtume 1947–1949 metų duomenis, statistikos veidrodis demonstruotų

dar niuresnį vaizdą⁹. Juk 1945 m. ir Lietuvoje, ir visame Pabaltijyje žemės ūkio gamyba neprilygo prieškarinei, o 1947–1949 m. daugmaž spėjo atsigurti (žr. 3 lentelę). Tuo tarpu visur kitur komunistinėje valstybėje apie kuklų prieškarinio lygį tuo metu nebuvo nė kalbos. Kai kurie rusų autoriai rašo, kad po karo Stalinas net buvo sutikęs, jog Baltarusija ir Ukraina gautų paramos maisto produktais iš tarptautinių organizacijų, tik ne RTFSR, ir taip esą buvę tik dėl to, kad užsieniečiai negalėtų pamatyti, jog padėtis tose teritorijose, kurios nebuvo vokiečių okupuotos, dažnai buvusi blogesnė už karo veiksmų ir okupacinio režimo nuniokotas¹⁰.

Grįžkime prie Lietuvos vietos Rytų Pabaltijo ūkyje. Kaip buvo minėta, apibendrinti duomenys apie ūkio padėtį rusų valdymo laikais statistikos tarnybų pradėti skaičiuoti tik nuo XX a. šeštojo dešimtmečio vidurio. Pagal nacionalinių pajamų apimtį 1956–1960 m. Lietuva iš pradžių (1956–1958 m.) atsiliko net nuo gyventojų skaičiumi trečdaliu mažesnės Latvijos, o 1959–1960 m. nors pastarąją kiek pranoko, bet labai neženkliai. Jos dalis 1956 m. buvo lygi 35 proc. Pabaltijo nacionalinių pajamų, 1960 m. – 39,6 proc. (9 lentelė).

Per visą 1946–1960 m. laikotarpį į Rytų Pabaltijo ūkį (be kolūkių) buvo investuota 4933 mln. rublių, Lietuvai iš tos sumos teko 1559 mln. rublių (31,60 proc.). Laikotarpio pradžioje Lietuvos dalis buvo gerokai mažesnė: 1946–1950 m. jai teko 22,89 proc. kapitalinių investicijų, 1951–1955 m. – 28,78 proc. ir tik 1956–1960 m. Lietuvos dalis padidėjo iki 35,56 proc., tai buvo, jei pagrindu laikysime gyventojų skaičių, santykinai kur kas mažiau už investicijas Estijoje ir Latvijoje (pastarojoje ir absoliučiais dydžiais). Per visą 1946–1960 m. laikotarpį į Estiją investuota 31,22 proc. visam Pabaltijui skirtos sumos, į Latviją – 37,18 proc. (žr. 10–11 lenteles).

9 Kaip tik dėl to šie statistiniai duomenys ir buvo slepiami. Net statistinių duomenų rinkinys „Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.“ (TSRS liaudies ūkis Didžiajame Tėvynės kare 1941–1945, Maskva, 1990), nors parengtas 1959 m., bet ilgai laikytas slaptu ir išleistas tik žlugus rusiškajam komunizmo variantui.

10 В. Кольковский, 1953. *Ликвидация Сталина*, Москва, 2013, с. 81.

Tai tereiškia, kad tada Lietuvos ūkis buvo gerokai silpnesnis nei Latvijos ar Estijos ūkis. Apie bet kokią papildomą investavimą iš Maskvos kalbėti nėra reikalo, nes Pabaltijo dalis visos TSRS kapitalinėse investicijose 1946–1960 metais tesiekė 2,19 proc. (1946–1950 m. – 2,29 proc., 1951–1955 m. – 2,04 proc., 1956–1960 m. – 2,24 proc.; žr. 11 lentelę), – mažiau nei Rytų Pabaltijo dalis gamybos srityje.

Tiesa, dar būta kolūkių, ir Pabaltijo dalis bendroje kapitalinių investicijų į kolūkius sumoje buvo kiek didesnė: 1946–1960 m. – 2,87 proc., o 1951–1955 m. – 3,30 proc., 1956–1960 m. – 3,19 proc. Tačiau žemės ūkio gamyboje Pabaltijo dalis ir taip buvo didesnė. Per visą 1946–1960 m. laikotarpį Lietuvos kolūkių investicijos buvo šiek tiek mažesnės nei Latvijoje (38,25 proc. ir 40,15 proc.), nors laikotarpio pabaigoje Latvija pranokta: 1956–1960 m. Lietuvai teko 42,38 proc. sumos, Latvijai – tik 36,27 proc. (12–13 lentelės).

Pagal pramonės darbininkų skaičių, o šis daugeliu atvejų liudija ir apie pramonės gamybos apimtį, ypač diskutuojant dėl gamybos vertės, Lietuva net laikotarpio pabaigoje (1960 m.) smarkiai atsiliko nuo Latvijos ir tik nuo 1955 m. mažumėle pranoko Estiją (14 lentelė). Rytų Pabaltijyje 1945 m. buvo apie 1,96 proc. visos TSRS pramonės darbininkų, 1950 m. – 2,40 proc., 1955 m. – 2,92 proc., 1960 m. – 3,00 proc. Lietuvos dalis ekonominiame Pabaltijo rajone nuo 27,7 proc. 1945 m. ir 25,6 proc. 1950 m. išaugo iki 30,7 proc. 1955 m. ir 32,5 proc. 1960 m. (15 lentelė).

Pramonės bendrosios produkcijos duomenimis, 1950, 1955 ir 1960 metais (16 lentelė) Lietuva taip pat atsiliko nuo Latvijos ir tik 1960 m. pastebimiau pranoko Estiją. Skaičiuojant lyginamosiomis 1975 m. kainomis, Pabaltijo dalis TSRS pramonės gamyboje 1950 m. siekė 2,1 proc., 1955 m. – 2,6 proc. ir 1960 m. išaugo iki 3,0 proc. 1950 m. Lietuvoje pagaminta 27,3 proc. Pabaltijo pramonės produkcijos, Latvijoje – 45,5 proc., Estijoje – 27,3 proc. 1960 m. Lietuvos dalis padidėjo iki 34,0 proc., Latvijos – sumažėjo iki 40,4 proc., Estijos – taip pat sumažėjo iki 25,5 proc. (17 lentelė).

Pabaigoje galima nebent pridurti, kad nuo karo pabaigos iki šeštojo dešimtmečio vidurio Lietuvoje stengtasi atstatyti tai, kas ūkyje buvo

sugriauta per karą, ir plėsti gamybą dar 4-ojo dešimtmečio pabaigoje nepriklausomoje Lietuvoje nusistatyta šalies industrializavimo linkme. Netgi vėliau, prasidėjus vadinamajam sąlyginės ūkinės autonomijos laikotarpiui, pramonė vis dar buvo plėtojama atsižvelgiant daugiausia į pačios Lietuvos poreikius. Bet tada imta kelti didesnius uždavinius, prasidėjo spartesnė Lietuvos ūkio plėtra, apie kurią liudija ir geresni kiekybiniai rodikliai viso Pabaltijo kontekste.

Moksliniuose leidiniuose dažnai geru tonu laikoma straipsnio pabaigoje suformuluoti ir atskirai pateikti išvadas. Kartais to reikalaujama. Nediskutuojant apskritai dėl tokios baigiamosios dalies aktualumo, galima nebent pasakyti, kad darbe, kurio tikslas pateikti tam tikrų kiekybinių rodiklių visumą ir tais rodikliais apibūdinti nagrinėjamąjį reiškinį ar procesą, tai beveik neįmanoma, o praktiškai ir nereikalinga.

Statistinių duomenų analizė ne tik leidžia kiekybiškai apibūdinti Lietuvos ūkio raidą nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos iki 1960 metų, bet ir daugiau ar mažiau konkrečiai įvertinti Lietuvos vietą Rytų Pabaltijo regione bei visoje komunistinėje Rusijos valstybėje. Būtent tai yra šio darbo tikslas.

LENTELĖS

1 lentelė. TSRS ekonominiai rajonai 1960–1961 metais

Ekonominis rajonas	Teritorija ir gyventojų skaičius			Sudėtis %		
	Teritorija 1000 km ²	Gyventojai tūkst.	Pramonės gamybinis personalas tūkst.	Teritorija	Gyventojai	Pramonės gamybinis personalas
Iš viso	22402,2*	216151	22291	100,00*	100,00	100,00
Šiaurės Vakarų	1677,5	11743	1910	7,49	5,43	8,57
Centro	460,9	25073	4291	2,06	11,60	19,25
Volgos Viatkos	263,2	8302	1018	1,17	3,84	4,57
Centrinis juodžemio	192,4	8811	570	0,86	4,08	2,56
Pavolgio	460,6	12846	1397	2,06	5,94	6,27
Šiaurės Kaukazo	431,0	12432	963	1,92	5,75	4,32
Uralo***	2259,2	19188	2585	10,08	8,88	11,60
Vakarų Sibiro***	991,9	10497	1145	4,43	4,86	5,14
Rytų Sibiro	7226,0	7258	734	32,26	3,36	3,29
Tolimųjų Rytų	3112,7	4404	526	13,89	2,04	2,36
Donecko Padnieprės	197,0	17148	2420	0,88	7,93	10,86
Pietvakarių	293,2	20690	1206	1,31	9,57	5,41
Pietų	110,8	5253	402	0,49	2,43	1,80
Vakarų**	174,0	6167	643	0,78	2,85	2,88
Užkaukazės	186,1	10066	631	0,83	4,66	2,83
Vidurinės Azijos	1238,4	14620	612,5	5,53	6,76	2,75
Kazachijos	2756,0	10387	562,5	12,30	4,81	2,52
Baltarusijos	207,6	8226	553	0,93	3,81	2,48
Moldavijos	33,7	3040	122	0,15	1,41	0,55

Sudaryta remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 164–165 (santykiniai rodikliai apskaičiuoti).

* Sudėjus šaltinyje išvardytų ekonominių rajonų nurodytas teritorijas iki 22402,2 tūkst. km² trūksta 130 tūkst. km² arba 0,58 proc. TSRS teritorijos. Galimas dalykas, į šį skaičių patenka Rusijai atitekusios Rytų Prūsijos teritorija (Kaliningrado sritis), bet jos plotas net ir su Kuršių mariomis tik 15,1 tūkst. km².

** Trys Rytų Pabaltijo šalys, nors regionas pavadintas ne Pabaltijo ekonominiu rajonu, kaip buvo vadinama vėliau.

*** Vėlesniais metais persikstant Uralo ir Vakarų Sibiro rajonų teritorijas, dalis Uralo rajono buvo priskirta Vakarų Sibiro rajonui. Todėl, pvz., „Tarybinėje istorijos enciklopedijoje“ nurodyta, kad Uralo ekonominio rajono plotas lygus tik 680,4 tūkst. km², o Vakarų Sibiro – 2427,2 tūkst. km² (žr.: Экономические Районы России и СССР, Советская историческая энциклопедия, т. 16, Москва, 1976, с. 432).

2 lentelė. Pramonės bendroji produkcija Lietuvoje 1940–1960 metais (mln. rb 1965 m. kainomis)

Metai	Pramonės bendroji produkcija (mln. rb)	Indeksas 1940 = 100
1940	160,8	100
1945	64,3	40
1946	102,9	64
1947	139,9	87
1948	189,7	118
1949	241,1	150
1950	307,0	191
1951	379,4	236
1952	450,1	280
1953	557,8	347
1954	675,2	420
1955	792,5	493
1956	917,9	571
1957	1128,5	702
1958	1284,4	799
1959	1462,9	910
1960	1655,8	1030

Sudaryta remiantis: Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 69–70; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas TSR Sąjungos įkūrimo 50-mečiui, Vilnius, 1972, p. 129; Tarybų Lietuvai 25 metai: Statistikos duomenų rinkinys, Vilnius, 1965, p. 32; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 83.

3 lentelė. Žemės ūkio produkcija Lietuvoje 1940–1960 metais

Metai	Bendroji produkcija mln. rb*	Mėsa (skerdiena) tūkst. t.	Pienas tūkst. t.	Javai tūkst. t.	Bulvės tūkst. t.
1940	964,3	134,1	1383,0	1535,8	2725,9
1945	...	71,6	...	1356,3	...
1946	...	80,0	...	1456,3	...
1947	...	82,8	...	1805,5	...
1948	...	112,1	...	1626,2	...
1949	...	124,7	...	1569,1	...
1950	821,0	126,3	850,9	1172,4	3121,8
1951	...	128,2	...	735,7	...
1952	...	86,3	...	891,8	...

3 lentelės tęsinys

Metai	Bendroji produkcija mln. rb*	Mėsa (skerdiena) tūkst. t.	Pienas tūkst. t.	Javai tūkst. t.	Bulvės tūkst. t.
1953	...	112,5	927,0	646,0	2501,1
1954	...	128,2	1024,9	736,4	...
1955	677,9	128,0	998,6	417,5	1843,0
1956	768,3	130,4	1048,2	679,1	2354,6
1957	970,4	174,3	1234,7	865,0	2422,4
1958	1092,0	174,3	1405,0	713,2	2300,8
1959	1182,0	198,7	1552,4	971,6	2751,9
1960	1256,0	211,8	1749,3	854,5	2258,7

* 1965 m. kainomis.

Sudaryta remiantis: Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra 1975 metais: Statistikos metraštis, Vilnius, 1976, p. 100; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas TSR Sąjungos įkūrimo 50-mečiui, Vilnius, 1972, p. 102, 196–198; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 98–99; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 34, 180, 194, 196.

4 lentelė. Nacionalinės pajamos Lietuvoje 1955–1960 metais (mln. rb)

Metai	Nacionalinės pajamos		
	Veikusiomis kainomis	1965 m. kainomis	1973 m. kainomis
1955	...	868,2	813,4
1956	...	989,7	927,3
1957	...	1215,5	1138,8
1958	1584,6	1397,8	1309,6
1959	1688,5	1571,4	1472,3
1960	1796,2	1727,7	1618,7

Apskaičiuota remiantis: Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 183; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra 1975 metais: Statistikos metraštis, Vilnius, 1976, p. 207; Tarybų Lietuvai 25 metai: Statistikos duomenų rinkinys, Vilnius, 1965, p. 23; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 51.

5 lentelė. Pramonės produktų gamyba TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1945–1959 metais

Produktas	Metai	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
Medvilnės audiniai, mln. m.	1945	1616,5	4,0	0,1	3,0	0,9
	1955	5905,2	133,0	12,8	46,5	73,7
	1959	6150,3	182,7	16,4	49,0	117,3
Vilnos audiniai, 1000 m.	1945	53570	1102	96	446	560
	1955	252219	13635	4496	6646	2493
	1959	325994	18240	6769	8134	3337
Lino audiniai, 1000 m.	1945	106454	1862	220	777	865
	1955	305455	16562	3838	7670	5054
	1959	527108	28994	9896	10936	8162
Šilko audiniai, 1000 m.	1945	36353	426	127	172	127
	1955	525663	17667	7378	7668	2621
	1959	799706	24748	11470	10228	3050
Apatinis trikotažas, 1000 vnt.	1955	346465	26160	10943	11204	4013
	1959	438569	34608	15757	13667	5184
Viršutinis trikotažas, 1000 vnt.	1955	85213	7239	3814	2561	864
	1959	103939	9479	4893	3433	1153
Odinė avalynė, 1000 porų	1945	63115	1075	244	398	433
	1955	271188	9979	3879	4097	2003
	1959	389858	16348	6249	6773	3326
Statybinės plytos, mln. vnt.	1955	20825,4	722,9	302,5	224,2	196,2
	1959	33025,0	1110,8	430,3	383,0	297,5
Popierius, 1000 t.	1945	321,1	12,8	0,3	4,8	8,1
	1955	1862,5	144,1	35,4	57,3	51,4
	1959	2326,5	212,7	47,9	75,9	88,9
Elektros energija, mln. kWh	1945	43257	239,9	34,6	81,7	123,6
	1955	170225	2443,4	574,1	928,4	940,9
	1959	265112	3728,1	974,4	1486,2	1267,5
Cementas, 1000 t.	1945	1845,0	61,8	0,0	16,2	45,6
	1955	22484,3	684,2	203,7	369,2	111,3
	1959	38781,1	899,0	385,5	415,2	98,3
Mėsa (pramoninė gamyba), 1000 t.	1945	662,9	23,9	8,5	9,3	6,1
	1955	2524,4	78,9	33,6	28,1	17,2
	1959	4227,8	208,1	95,7	70,8	41,6
Sugauta žuvis, 1000 t.	1955	2737,1	164,0	53,7	55,4	54,9
	1959	3075,1	281,5	104,7	104,6	72,2

Sudaryta remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 272, 303, 308, 314, 325–328, 336, 339, 349–350; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, с. 60, 72, 74–78, 80.

6 lentelė. Pramonės produktų gamyba TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1945–1959 metais
(pagal šalis ir procentais)

Produktas	Metai	TSRS		Rytų Pabaltijys			
		Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
Medvilnės audiniai	1945	100,00	0,25	100,00	2,50	75,00	22,50
	1955	100,00	2,25	100,00	9,62	34,96	55,41
	1959	100,00	2,97	100,00	8,98	26,82	64,20
Vilnos audiniai	1945	100,00	2,06	100,00	8,71	40,47	50,82
	1955	100,00	5,41	100,00	32,97	48,74	18,28
	1959	100,00	5,60	100,00	37,11	44,59	18,29
Lino audiniai	1945	100,00	1,75	100,00	11,82	41,73	46,46
	1955	100,00	5,42	100,00	23,17	46,31	30,52
	1959	100,00	5,50	100,00	34,13	37,72	28,15
Šilko audiniai	1945	100,00	1,17	100,00	29,81	40,38	29,81
	1955	100,00	3,36	100,00	41,76	43,40	14,84
	1959	100,00	3,09	100,00	46,35	41,33	12,32
Apatinis trikotažas	1955	100,00	7,55	100,00	41,83	42,83	15,34
	1959	100,00	7,89	100,00	45,53	39,49	14,98
Viršutinis trikotažas	1955	100,00	8,50	100,00	52,69	35,38	11,94
	1959	100,00	9,12	100,00	51,62	36,22	12,16
Odinė avalynė	1945	100,00	1,70	100,00	22,70	37,02	40,28
	1955	100,00	3,68	100,00	38,87	41,06	20,07
	1959	100,00	4,19	100,00	38,22	41,43	20,34
Statybinės plytos	1955	100,00	3,47	100,00	41,85	31,01	27,14
	1959	100,00	3,36	100,00	38,74	34,48	26,78
Popierius	1945	100,00	4,00	100,00	0,00	37,23	62,77
	1955	100,00	7,74	100,00	24,57	39,76	35,67
	1959	100,00	9,14	100,00	22,52	35,68	41,80
Elektros energija	1945	100,00	0,55	100,00	14,42	34,06	51,52
	1955	100,00	1,44	100,00	23,50	38,00	38,51
	1959	100,00	1,41	100,00	26,14	39,86	34,00
Cementas	1945	100,00	3,35	100,00	0,00	26,21	73,79
	1955	100,00	3,04	100,00	29,77	53,96	16,27
	1959	100,00	2,32	100,00	42,88	46,18	10,93
Mėsa (pramoninė gamyba)	1945	100,00	3,60	100,00	35,61	38,76	25,64
	1955	100,00	3,13	100,00	42,59	35,61	21,80
	1959	100,00	4,92	100,00	45,99	34,02	19,99
Sugauta žuvis	1955	100,00	5,99	100,00	32,74	33,78	33,48
	1959	100,00	9,15	100,00	37,19	37,16	25,65

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 272, 303, 308, 314, 325–328, 336, 339, 349–350; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, с. 60, 72, 74–78, 80.

7 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir gyvulių skaičius TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1945–1959 metais

Produktas, gyvulių skaičius	Metai	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
Javai, 1000 t.	1945	47209	2410	1356	684	370
	1955	106773	981	425	328	228
	1959	125905	1941	977	611	353
Cukriniai runkeliai, 1000 t.	1945	5480	261	171	88	2
	1955	31049	280	133	138	9
	1959	43942	763	445	118	0
Bulvės, 1000 t.	1945	58088	3133	1763	675	695
	1955	71751	3803	1843	1124	836
	1959	86561	5952	2752	2003	1197
Daržovės, 1000 t.	1955	14865	540	247	214	79
	1959	14774	705	316	280	109
Galvijų skaičius, 1000 vnt.	1945	47378	1769	680	678	411
	1955	55837	2073	817	808	448
	1959	70842	2341	1046	843	452
Kiaulių skaičius, 1000 vnt.	1945	10530	1056	519	336	201
	1955	33318	1822	914	600	308
	1959	48680	2393	1210	751	432
Mėsa (skerdiena), 1000 t.	1945	2559	152	72	50	30
	1955	6322	291	128	101	62
	1959	8916	429	199	140	90
Pienas, 1000 t.	1945	26428	1819	710	716	393
	1955	43009	2538	999	981	558
	1959	61716	3805	1552	1440	813
Kiaušiniai, mln. vnt.	1945	4883	253	159	63	31
	1955	18481	712	363	202	147
	1959	25594	959	437	301	221

Sudaryta remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 418–419, 424–425, 428–429, 452, 454, 464, 467–468; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, с. 96, 98, 113–114, 119–120.

8 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir gyvulių skaičius TSRS ir Rytų Pabaltijyje
1945–1959 metais (pagal šalis ir procentais)

Produktas, gyvulių skaičius	Metai	TSRS		Rytų Pabaltijys			
		Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
Javai	1945	100,00	5,10	100,00	56,27	28,38	15,35
	1955	100,00	0,92	100,00	43,32	33,44	23,24
	1959	100,00	1,54	100,00	50,33	31,48	18,19
Cukriniai runkeliai	1945	100,00	4,76	100,00	65,52	33,72	0,77
	1955	100,00	0,90	100,00	47,50	49,29	3,21
	1959	100,00	1,74	100,00	58,32	41,68	0,00
Bulvės	1945	100,00	5,36	100,00	56,27	21,54	22,18
	1955	100,00	5,30	100,00	48,46	29,56	21,98
	1959	100,00	6,88	100,00	46,24	33,65	20,11
Daržovės	1955	100,00	3,63	100,00	45,74	39,63	14,63
	1959	100,00	4,77	100,00	44,82	39,72	15,46
	1945	100,00	3,73	100,00	38,44	38,33	23,23
Galvijų skaičius	1955	100,00	3,71	100,00	39,41	38,98	21,61
	1959	100,00	3,30	100,00	44,68	36,01	19,31
	1945	100,00	10,03	100,00	49,15	31,82	19,03
Kiaulių skaičius	1955	100,00	5,47	100,00	50,16	32,93	16,90
	1959	100,00	4,92	100,00	50,56	31,38	18,05
	1945	100,00	5,94	100,00	47,37	32,89	19,74
Mėsa (skerdiena)	1955	100,00	4,60	100,00	43,99	34,71	21,31
	1959	100,00	4,81	100,00	46,39	32,63	20,98
	1945	100,00	6,88	100,00	39,03	39,36	21,61
Pienas	1955	100,00	5,90	100,00	39,36	38,65	21,99
	1959	100,00	6,17	100,00	40,79	37,84	21,37
	1945	100,00	5,18	100,00	62,85	24,90	12,25
Kiaušiniai	1955	100,00	3,85	100,00	50,98	28,37	20,65
	1959	100,00	3,75	100,00	45,57	31,39	23,04

Aprašyta remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 418–419, 424–425, 428–429, 452, 454, 464, 467–468; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, с. 96, 98, 113–114, 119–120.

9 lentelė. Nacionalinės pajamos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 1956–1960 metais (mln. rb) veikusiomis kainomis

Metai	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
1956	3172**	1122,0*	1306,9	743,4
1957	3606**	1377,9*	1423,5*	804,4
1958	4080**	1584,6	1595,2*	900,2
1959	4299**	1688,5	1667,9*	942,9
1960	4530,0	1796,2	1749,0	984,8

Apskaiciuota remiantis: Valge raamat: Eesti rahva kaotustest okupatsioonide läbi 1940–1991, Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon, Tallinn, 2005. Lk. 145; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 183; Tarybų Lietuvai 25 metai: Statistikos duomenų rinkinys, Vilnius, 1965, p. 23; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas TSR Sąjungos įkūrimo 50-mečiui, Vilnius, 1972, p. 115; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra 1975 metais: Statistikos metraštis, Vilnius, 1976, p. 207; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 51; СССР и союзные республики в 1977 г. Сообщения ЦСУ СССР и ЦСУ союзных республик об итогах выполнения государственного плана развития народного хозяйства, Москва, 1978, с. 184.

* Apytiksliai apskaiciuota pagal nacionalines pajamas vidutiniškai vienam gyventojui ir nacionalinių pajamų didėjimo rodiklius.

** Apytiksliai duomenys.

10 lentelė. Kapitalinės investicijos TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1946–1960 metais (mln. rb) (lyginamosiomis kainomis; be kolūkių)

Laikotarpis (metai)	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
Iš viso	225478	4933	1559	1834	1540
1946–1950	34875	795	182	312	301
1951–1955	67187	1369	394	501	474
1956–1960	123416	2764	983	1016	765

Apskaiciuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 598–599; Построение социализма в Советской Прибалтике: Исторический опыт компартий Литвы, Латвии, Эстонии, Рига, 1982, с. 237.

11 lentelė. Kapitalinių investicijų pasiskirstymas TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1946–1960 metais (pagal šalis ir procentais) (lyginamosiomis kainomis; be kolūkių)

Laikotarpis (metai)	TSRS		Rytų Pabaltijys			
	Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
Iš viso	100,00	2,19	100,00	31,60	37,18	31,22
1946–1950	100,00	2,29	100,00	22,89	39,25	37,86
1951–1955	100,00	2,04	100,00	28,78	36,60	34,62
1956–1960	100,00	2,24	100,00	35,56	36,76	27,68

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 598–599; Построение социализма в Советской Прибалтике: Исторический опыт компартий Литвы, Латвии, Эстонии, Рига, 1982, с. 237.

12 lentelė. Kolūkių kapitalinės investicijos TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1946–1960 metais (mln. rb) (lyginamosiomis kainomis)

Laikotarpis (metai)	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
Iš viso	23880	685	262	275	148
1946–1950	3150	17	2	10	5
1951–1955	6727	222	71	101	50
1956–1960	14003	446	189	164	93

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 602.

13 lentelė. Kolūkių kapitalinių investicijų pasiskirstymas TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1946–1960 metais (pagal šalis ir procentais) (lyginamosiomis kainomis)

Laikotarpis (metai)	TSRS		Rytų Pabaltijys			
	Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
Iš viso	100,00	2,87	100,00	38,25	40,15	21,61
1946–1950	100,00	0,54	100,00	11,76	58,82	29,41
1951–1955	100,00	3,30	100,00	31,98	45,50	22,52
1956–1960	100,00	3,19	100,00	42,38	36,77	20,85

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, с. 602.

14 lentelė. Pramonės darbininkų skaičius TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1940–1960 metais, tūkst.

Metai	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
1940	8290	191,5	45,5	84,8	61,2
1945	7050*	138,5	38,3	54,8	45,4
1950	12463**	299,1	76,6	135,8	86,7
1955	14281	417,5	128,0	174,5	115,0
1960	18574	549,3	178,7	233,4	137,2

Arpskaiciuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, c. 216; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, c. 16; Построение социализма в Советской Прибалтике: Исторический опыт компартий Литвы, Латвии, Эстонии, Рига, 1982, c. 257.

* Apytiksliai; 1945 m. TSRS pramonėje (vidutinis metinis skaičius; formaliai, užnugaryje) dirbo tik 5,1 mln. darbininkų ir tarnautojų (žr.: *Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.*, Москва, 1990, c. 16; leidinys parengtas 1959 m., bet ilgai laikytas slaptu). Bet 1946 m. pradžioje pramonėje darbininkų ir tarnautojų dirbo tik 14 proc. mažiau, palyginti su 1940 m., o inžinierių ir techninių darbuotojų, palyginti su 1940 m., – 126 tūkstančiais mažiau. Jei taip, pramonės darbininkų 1945 m. pabaigoje – 1946 m. pradžioje galėjo būti maždaug 7–7,1 mln.

** Apytiksliai, sprendžiant pagal tai, kad Pabaltijo pramonės darbininkai sudarė 2,4 proc. viso TSRS pramonės darbininkų skaičiaus, bei tai, kad pramonėje darbininkų dalis tuo laiku buvo lygi maždaug 77–80 proc. pramonės gamybinio personalo.

15 lentelė. Pramonės darbininkų pasiskirstymas TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1940–1960 metais (procentais)

Metai	TSRS		Rytų Pabaltijys			
	Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
1940	100,00	2,31	100,00	23,8	44,3	32,0
1945	100,00	1,96	100,00	27,7	39,6	32,8
1950	100,00	2,40	100,00	25,6	45,4	29,0
1955	100,00	2,92	100,00	30,7	41,8	27,5
1960	100,00	3,00	100,00	32,5	42,5	25,0

Arpskaiciuota remiantis: Народное хозяйство СССР в 1960 году, Москва, 1961, c. 216; Народное хозяйство СССР в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Москва, 1990, c. 16; Построение социализма в Советской Прибалтике: Исторический опыт компартий Литвы, Латвии, Эстонии, Рига, 1982, c. 257.

16 lentelė. Pramonės bendroji produkcija TSRS ir Rytų Pabaltijyje 1950–1960 metais (mlrd. rb) (1975 m. kainomis)

Metai	TSRS	Pabaltijys	Lietuva	Latvija	Estija
1950	51,9	1,1	0,3	0,5	0,3
1955	96,0	2,5	0,8	1,0	0,7
1960	157,2	4,7	1,6	1,9	1,2

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР за 60 лет: Юбилейный статистический ежегодник, Москва, 1977, с. 176–177; Народное хозяйство СССР в 1975 г.: Статистический ежегодник, Москва, 1976, с. 190, 198; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 46, 70; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas TSR Sąjungos įkūrimo 50-mečiui, Vilnius, 1972, p. 129; Tarybų Lietuvai 25 metai: Statistikos duomenų rinkinys, Vilnius, 1965, p. 32; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 83.

17 lentelė. Pramonės bendrosios produkcijos struktūra Rytų Pabaltijyje 1950–1960 metais (pagal šalis ir procentais) (1975 m. kainomis)

Metai	TSRS		Rytų Pabaltijys			
	Iš viso	Pabaltijo dalis	Iš viso	Lietuva	Latvija	Estija
1950	100,00	2,1	100,00	27,3	45,5	27,3
1955	100,00	2,6	100,00	32,0	40,0	28,0
1960	100,00	3,0	100,00	34,0	40,4	25,5

Apskaičiuota remiantis: Народное хозяйство СССР за 60 лет: Юбилейный статистический ежегодник, Москва, 1977, с. 176–177; Народное хозяйство СССР в 1975 г.: Статистический ежегодник, Москва, 1976, с. 190, 198; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas Didžiojo Spalio 60-mečiui, Vilnius, 1977, p. 46, 70; Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra: Statistikos metraštis, skirtas TSR Sąjungos įkūrimo 50-mečiui, Vilnius, 1972, p. 129; Tarybų Lietuvai 25 metai: Statistikos duomenų rinkinys, Vilnius, 1965, p. 32; Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis: Statistinių duomenų rinkinys, Vilnius, 1960, p. 83.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas, Starptautiskā konference: Programma un tēzes, Rīgā, 2002 g. 13.–14. jūnijs. Rīga, 2002, 85 lpp.

ZAGORSKIS, Juozas. Informacinė komunikacinė paradigma ir Lietuvos socialinis geografinis rajonavimas, *Geografija*, 2004, t. 40, nr. 1, p. 30–33.

АЛАМПИЕВ, Петр Мартынович. *Экономическое районирование СССР*, кн. 1, Москва: Экономиздат, 1959, 262 с.; кн. 2, Москва: Экономиздат, 1963, 248 с.

Прибалтийский экономический район, Москва: Наука, 1970, 310 с.

**THE LITHUANIAN ECONOMY OF THE 1940s AND 1950s IN
THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF
THE EASTERN BALTIC STATES**

In the 1940s and 1950s Lithuania, Latvia and Estonia (often also adding the part of Eastern Prussia called the Kaliningrad region that was incorporated into Russia after the Second World War) were considered as a unit from the political and geographical aspects (in a certain meaning – territorial administrative), although it was far from being an economic district (the more so a region) in the full meaning of this concept, at least at the beginning of the period. Despite speculations about the “scientific” and “exceptionally rational” management of the economy it was very hard to harmonise the principles of the territorial and the so-called branch-economy management in the Soviet Empire. On the other hand, the three eastern Baltic countries besides advantages without doubt had many differences. Finally, the orientation to the needs of Leningrad (the Northwestern economic region), at least in the sphere of agriculture, imposed by Moscow on Latvia and Estonia (in Estonia also on the shale industry), while on Lithuania (together with Belarus) to Moscow (the Central economic region) did not promote deeper integration either.

Despite this, an economic region was understood by the authorities from the economic aspect as a more or less compact part of a state (territory), a certain territorial industrial complex with a combination of interrelated industrial branches, certain common geographic and historic features.

Analysis of statistical data makes it possible to give a qualitative description of the development of the Lithuanian economy from the end of the Second World War until 1960, as well as a concrete evaluation of the place of Lithuania in the east Baltic region and the whole Russian communist state.

The qualitative indices show definitely that Lithuania's economy lagged behind that of Latvia and Estonia; on the other hand they make it possible to claim that in the second half of the 1950s this difference was considerably reduced. Therefore, Lithuanian's share in the Baltic states grew markedly in other than agricultural branches of the economy (from 20 percent or more in 1945 to 30 percent or more in 1960). It was different in agriculture. At the beginning of the period Lithuania's share in the production of many branches of agricultural products that even reached from 50 to 60 percent (sometimes even more) went down to 40–50 percent at the beginning of the 1960s.